POLIROM
eseu

Jonathan FRANZEN

Ce-ar fi să nu ne mai prefacem?

Să recunoaştem că nu putem opri catastrofa climatică

eseuri & confesiuni

Contribuțiile traducătorilor:
Maria-Magdalena Anghelescu: cuvânt înainte; interviu
Radu Pavel Gheo: eseu

Jonathan Franzen, *What if We Stopped Pretending?*

Copyright © Jonathan Franzen 2020

All rights reserved

© 2020 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: © SaveJungle/Shutterstock.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

FRANZEN, JONATHAN
Ce-ar fi să nu ne mai prefacem? / Jonathan Franzen; trad. de Maria-Magdalena Anghelescu și Radu Pavel Gheo. – Iași: Polirom, 2020

ISBN 978-973-46-8250-8

I. Anghelescu, Maria-Magdalena (trad.)
II. Gheo, Radu Pavel (trad.)

504.05

Printed in ROMANIA

Jonathan
FRANZEN

Ce-ar fi să nu ne mai prefacem?

Să recunoaştem că nu putem opri catastrofa climatică

Cu un interviu de Wieland Freund

Traducere de
Maria-Magdalena Anghelescu
și Radu Pavel Gheo

POLIROM
2020

JONATHAN FRANZEN (n. 1959) a crescut în Webster Groves, Missouri, o suburbie a orașului St. Louis. A studiat limba și literatura germană la Swarthmore College și apoi la Freie Universität din Berlin, ca bursier Fulbright. A lucrat în laboratorul de seismologie din cadrul Departamentului de Fizica Pământului și Științe Planetare de la Harvard. Este autorul a cinci romane – *Al 27-lea oraș* (1988; Polirom, 2007), *Strong Motion* (1992), *Corecții* (2001; Polirom, 2004, 2011, 2013, 2017), distins cu prestigiosul National Book Award și cu James Tait Black Memorial Prize, *Libertate* (2010; Polirom, 2011, 2016, 2018) și *Puritate* (2015; Polirom, 2016, 2020). A mai publicat trei volume de eseuri, *How to Be Alone* (2002), *Farther Away* (2012), *Sfârșitul sfârșitului lumii* (2018; Polirom, 2019), și unul de memorii, *The Discomfort Zone* (2006). Este un colaborator constant al revistei *The New Yorker* și, din 2012, membru al Academiei Americane de Arte și Litere.

Cuvânt înainte

Pe 3 iunie, la cinci luni după sfârșitul celui mai secetos an din istoria Berlinului și cu cinci luni înainte ca Statele Unite să-și înceapă retragerea din Acordul de la Paris privind schimbările climatice, am făcut o ieșire din Berlin în orășelul Jüterbog cu prietenul meu Andreas Meissner, directorul Stiftung Naturlandschaften Brandenburg. Era extrem de cald și ne-am oprit în oraș pentru un prânz întârziat înainte de a ne aventura în inima rezervației Fundației din Jüterbog – o întindere splendidă de pădure în regenerare ce adăpostește lupi și vidre și o serie de păsări de reproducție, precum

caprimulgul și pupăza, care sunt rare în nordul Germaniei. Plănuiam să ne petrecem sfârșitul după-amiezii și seara observând păsările.

Când am intrat în rezervație, pe un drum de nisip, am văzut o coloană furioasă de fum înălțându-se din coniferele din fața noastră. Andreas a pus mâna pe telefon și a aflat că două mașini de pompieri de la departamentul local erau deja la fața locului. Am apăsat pedala de accelerație și am ajuns la o fâșie lată de teren pe care administratorii rezervației o defrișaseră pentru a împiedica răspândirea incendiului. Temperatura aerului era de aproape patruzeci de grade. Un vânt puternic și uscat dinspre sud extindea focul drept spre mașinile de pompieri, care opriseră în partea de nord a terenului defrișat. Ajunși lângă pompieri, eu și Andreas ne uitam la fumul negru tălăzuind înspre noi. În adâncul pădurii copacii izbucneau în flăcări,

ramurile lor verzi devenind într-o clipă complet portocalii. În ultimul moment înainte ca focul să ajungă la terenul defrișat, am văzut o ciocârlie-de-pădure țâșnind dintre copaci și întorcându-se spre luminiș, foarte probabil abandonându-și cuibul. Deși fumul și căldura erau intense, cel mai înspăimântător lucru era cât de repede se întindea focul. În timp ce eu, Andreas și pompierii ne-am retras într-un punct de observație mai sigur, flăcările au sărit peste terenul defrișat, pătrunzând în pădurea de pini dinspre nord.

Au mai rămas foarte puține păduri sălbatice în nordul Germaniei. Până să fie stăpânit și stins incendiul de la Jüterbog, după încă șase zile fierbinți, arseseră aproape 750 de hectare. Eu venisem la Berlin să vorbesc despre schimbările climatice și conservare – să spun că n-ar trebui să fim atât de preocupați de climă încât să neglijăm criza globală, la fel de

acută, a biodiversității –, dar am constatat că infernul la care asistasem îmi complicase argumentația. Deși incendiul nu putea fi pus până la urmă pe seama schimbărilor climatice, seceta gravă din Germania din 2018 și canicula excesivă din vara anului 2019 anunțau în mod clar viitoare dezastre naturale. Înțelesesem că viitorul nostru este sumbru, dar, până n-am văzut copacii ăia izbucnind în flăcări, până n-am văzut cât de neputincioși erau pompierii și administratorii rezervației în lupta cu forțele naturii, nu am perceput emoțional cu ce *viteză* se apropie calamitățile. Imaginea care mi-a rămas în minte a fost viteza.

Când m-am întors acasă, în California, care are probleme mult mai grave cu incendiile de vegetație decât Germania, mi-am dat seama că trebuia să încerc din nou să scriu despre schimbările climatice. Având încă proaspătă în minte imaginea

vitezei cu care se întindea focul, a trebuit să mă împac cu gândul că s-ar putea ca apocalipsa climatică să aibă loc chiar în timpul vieții mele. Scrisesem și vorbisem despre acest subiect în repetate rânduri în ultimii ani, fără să am sentimentul că mesajul meu ar fi fost înțeles, și voiam să sintetizez pe scurt mesajul acesta, acum, evident, și mai sumbru după experiența trăită în Jüterbog.

De trei decenii eram interesat de schimbările climatice. În 1992, am participat la o conferință susținută de o echipă de specialiști în fiziologia plantelor care sperau ca, prin reprogramarea moleculei de clorofilă și implantarea ei genetică în culturi alimentare, să crească eficiența fotosintezei și să facă culturile mai rezistente la secetă, iar în timpul acelei conferințe au prezentat o lungă și fascinantă istorie a carbonului atmosferic al Pământului.

Câțiva ani mai târziu, m-am inspirat de la ei și am repovestit-o într-un roman, *Corecții**, și mi-a făcut plăcere să-mi alarmez prietenii din New York vorbindu-le în termeni înfiorători despre încălzirea globală, dar nu m-am gândit mai serios la ea până nu m-am îndrăgostit de păsări. Pentru mine, problema era în parte că populațiile de păsări sălbatice aveau potențial de suferit de pe urma încălzirii planetei. Dar, când am început să mă implic direct în conservarea păsărilor, mi-am dat seama de un alt tip de problemă: mișcarea ecologistă, care înainte apărase animalele și plantele sălbatice și care luptase ca să le conserve habitatul, fusese acum aproape cu totul absorbită de problema schimbărilor climatice. Principalele grupuri ecologiste își dedicau acum cea

---

* Tradus în limba română de Cornelia Bucur, Editura Polirom, Iași, 2004, 2011, 2013, 2017 (n.tr.).

mai mare parte din energie și resurse unei singure probleme, bazându-se pe teoria că, „dacă nu oprim schimbările climatice, nimic altceva nu va mai conta".

Acest accent avusese sens în anii 1990, când păreau să existe șanse mari ca lumea să întreprindă acțiuni colective pentru reducerea emisiilor de carbon. Până în 2015, îmi era însă clar că acțiunea colectivă eșuase și avea să dea greș și în continuare. Între timp, lumea naturală, cât rămăsese din ea, avea probleme mai grave ca oricând, fiindcă fiecare națiune urmărea creșterea economică în defavoarea naturii; și mă simțeam frustrat, ca iubitor de păsări, de faptul că discuțiile referitoare la mediu din spațiul public erau atât de dominate în continuare de climă. Întrucât acest discurs părea a fi din ce în ce mai inutil, m-am gândit că ar trebui să acordăm mai multă atenție lumii naturale, unde

încă trebuiau întreprinse acțiuni semnificative și eficiente în folosul ei.

Eseul* pe care l-am publicat pe această temă în *The New Yorker* a fost primit cu un val de ostilitate publică din partea establishmentului climatic și cu o fărâmă de gratitudine din partea ecologiștilor. Am fost încurajat de gratitudine, dar am ajuns să cred că eu însumi invitasem la ostilitate scriind pe un ton oarecum polemic. Și astfel, în 2017, am scris un al doilea eseu pe acest subiect, adoptând o abordare mai blândă și mai ironică, și l-am publicat în *The Guardian*. Reacția la al doilea eseu a părut să fie mai puțin înverșunată, poate pentru că nu îl citiseră atât de mulți oameni,

---

* Inclus cu titlul „Salvează ceea ce iubești" în Jonathan Franzen, *Sfârșitul sfârșitului lumii*, traducere de Daniela Rogobete, Editura Polirom, Iași, 2019 (n.tr.).

dar tot mi-a atras până la urmă o mustruluială publică severă din partea activistului american de mediu Bill McKibben.

Ar fi putut fi un bun moment ca un romancier să se lase de scris eseuri despre climă care îi supără pe oameni, dar experiența mea cu incendiul de la Jüterbog a coincis cu începutul campaniei electorale prezidențiale din America (ce durează aproape doi ani) și cu o recrudescență a activismului în domeniul climei în Europa. Vechea mea frustrare – că oamenii *încă* nu vorbesc despre criza biodiversității – era agravată de noua frustrare de a-i auzi pe unii politicieni americani și activiști europeni repetând, chiar și acum, când focurile apocalipsei erau deja aprinse, aceleași vechi platitudini. *Mai avem zece ani. Haideți să ne punem pe treabă să salvăm planeta.*

Scurtul eseu pe care l-am scris n-a fost gândit ca o polemică. Am

vrut să vorbesc din inimă și să încerc să răspund, cu calm, la unele dintre întrebările care mi s-au pus despre eseurile precedente: *Vreți să spuneți că ar trebui să renunțăm la combaterea schimbărilor climatice? O ameliorare modestă nu este mai bună decât lipsa oricărei ameliorări? Oare nu este contraproductiv din punct de vedere politic să-i lași pe oameni fără speranță?* Mi se părea că, situația fiind atât de albastră, problema speranței era crucială – o versiune la scară planetară a problemei pe care o are fiecare muritor: păstrarea speranței în fața morții – și că adevărata speranță pune accent pe onestitate și iubire. Pe onestitate pentru că speranța este o investiție ca oricare alta, făcută cel mai bine cu o privire limpede. Și pe iubire pentru că, fără ea, chiar nu mai există nimic la care să merite să speri.

Când a apărut eseul, tot în *The New Yorker*, mi-am dat seama că

aș fi putut la fel de bine să scriu o polemică. Reacția establishmentului climatic, mai ales pe rețelele sociale, a fost cu ferocitate negativă. Într-un sens, mi-o căutasem, dând de înțeles că establishmentul insistă, în felul său, să nege realitatea climatică. În mod cert n-aș fi putut pretinde o dovadă mai bună a forței psihologice a acestei negări. Unii jurnaliști furioși axați pe schimbările climatice prezentau eseul ca și cum ar fi conținut afirmații pe care în mod vădit nu le conținea sau ca și cum ar fi omis să spună lucruri pe care în mod evident le inclusese. Dar, cum rețelele sociale sunt ceea ce sunt, multe dintre critici erau și mai primitive. Nici nu mai conta ce spusesem eu. Ca să respingi eseul, nu trebuia să știi decât că fusese scris de un bărbat alb privilegiat. Sau, dacă erai climatolog, că îl scrisese un profan.

Reacția de pe rețelele sociale m-ar fi putut deprima și mai mult

decât distrugerea planetei noastre – eu nu îmi pun speranțele în evitarea unei catastrofe climatice, ci în capacitatea noastră de a le face față în mod rezonabil și decent – dacă n-aș fi primit, pe alte canale, extraordinar de multe mulțumiri și aprobări. Se dovedește că o mulțime de oameni, dacă nu au o miză profesională sau politică în activism, gândesc despre climă la fel ca mine. O mulțime de oameni sunt consternați de faptul că lumea tinde să nu mai poarte discuții civilizate, nu mai au răbdare să tot audă aceleași vechi promisiuni din partea politicienilor și activiștilor, sunt dornici să înțeleagă situația noastră disperată și caută modalități de a menține cât de cât speranța.

Oamenii ăștia îmi dau *mie* speranță și lor le dedic acest volumaș. Ca să nu mai fie atât de ridicol de mic, includ și un interviu pe care i l-am acordat lui Wieland Freund,

pentru *Literarische Welt*, înainte de a începe să lucrez la eseu. (Deși mi s-a spus că nu se face să modific un interviu după ce a fost publicat, am adus câteva corecturi minore răspunsurilor mele la întrebările lui Wieland, pentru a adăuga claritate și a evita repetarea *mot à mot* a unor propoziții din eseu. Textul original, „Interessantes Wetter habt ihr da in Europa", poate fi găsit pe internet.) Interviul cu Wieland mi-a întărit hotărârea de a scrie un ultim eseu despre climă și îi sunt recunoscător pentru asta, precum și oamenilor minunați de la Rowohlt pentru că l-au publicat în Germania.

Santa Cruz, 6 noiembrie 2019

Ce-ar fi să nu ne mai prefacem?

„Există speranță nemărginită, dar nu pentru noi", ne spune Kafka. Este o maximă mistică adecvată pentru un scriitor ale cărui personaje se străduiesc să atingă niște țeluri aparent realizabile și care, în chip tragic sau amuzant, nu izbutesc niciodată să se apropie de ele. Însă eu am impresia că în lumea noastră din ce în ce mai sumbră opusul remarcii ironice a lui Kafka e la fel de adevărat: *Nu există speranță decât pentru noi.*

Mă refer, desigur, la schimbările climatice. Efortul de a ține

în frâu emisiile de carbon la nivel global și de a împiedica planeta să se topească are ceva din proza lui Kafka. Țelul e limpede de treizeci de ani și, în ciuda strădaniilor noastre pline de râvnă, în esență nu ne-am apropiat deloc de atingerea lui. Astăzi, dovezile științifice sunt aproape de necontestat. Dacă ai mai puțin de 60 de ani, ai mari șanse să fii martorul unei destabilizări radicale a vieții pe pământ – scăderi masive ale recoltei agricole, incendii apocaliptice, economii prăbușite, inundații catastrofale, sute de milioane de refugiați ce își părăsesc regiunile devenite nelocuibile din pricina temperaturilor extreme sau a secetei permanente. Dacă ai mai puțin de 30 de ani, vei vedea cu certitudine toate astea.

Dacă îți pasă de planetă și de oamenii și animalele care trăiesc

pe ea, există două moduri în care poți judeca problema: să speri în continuare că de fapt catastrofa poate fi împiedicată și să te simți din ce în ce mai frustrat sau mai înfuriat de pasivitatea oamenilor; sau să accepți că dezastrul e inevitabil și să începi să te gândești la ce mai poți spera.

Manifestările speranțelor nerealiste continuă să abunde chiar și acum, când e atât de târziu. Rareori se întâmplă să treacă o zi în care să nu citesc că a venit momentul „să ne suflecăm mânecile" și „să salvăm planeta", că problema schimbărilor climatice poate fi „rezolvată" dacă ne vom mobiliza voința colectivă. Deși probabil că un asemenea mesaj era încă valabil în 1988, când datele științifice erau foarte clare, în ultimii treizeci de ani am eliberat în atmosferă la fel de multe

emisii de carbon ca în ultimele două secole de industrializare. Lucrurile s-au schimbat, dar, cumva, mesajul a rămas același.

În plan psihologic, această negare are sens. În ciuda revoltătorului fapt că în curând voi fi mort, trăiesc în prezent, nu în viitor. Dacă are de ales între o abstracțiune alarmantă (moartea) și dovada liniștitoare a simțurilor mele (micul dejun!), mintea mea va prefera să se concentreze pe cea din urmă. În același fel, ca prin minune, planeta e încă intactă, încă „normală" în esența ei – anotimpurile trec unul după altul, vine un nou an electoral, pe Netflix apar noi comedii –, iar pentru mintea mea, prevenirea colapsului ei este o problemă chiar mai greu de asimilat decât moartea. Alte genuri de apocalipsă,

fie că e vorba de una religioasă, termonucleară sau provocată de un asteroid, au cel puțin precizia binară a morții: în clipa asta lumea există, în clipa următoare a dispărut pentru totdeauna. Apocalipsa climatică este, dimpotrivă, una încâlcită. Va lua forma unor crize din ce în ce mai acute ce se vor combina haotic până când civilizația va începe să cedeze. Lucrurile vor merge din ce în ce mai rău, dar poate că nu foarte curând și poate că nu pentru toată lumea. Poate că nu pentru mine.

Totuși, în unele cazuri negarea aceasta e voită. Răul pe care îl reprezintă poziția Partidului Republican asupra climatologiei este bine-cunoscut, dar negarea își face loc și în programele politice progresiste sau cel puțin în retorica acestora. Noul Acord Verde

(Green New Deal), cadrul de acțiune al câtorva dintre cele mai consistente propuneri avansate pentru rezolvarea problemei, este catalogat în continuare drept ultima noastră șansă de a evita catastrofa și de a salva planeta prin intermediul unor proiecte gargantuești, ce implică energia regenerabilă. Multe dintre grupurile care susțin aceste propuneri utilizează limbajul specific „opririi" schimbărilor climatice sau dau de înțeles că încă mai avem timp să le împiedicăm. Spre deosebire de forțele politice de dreapta, stânga se mândrește cu faptul că stă să-i asculte pe climatologi, care admit într-adevăr că, teoretic, catastrofa poate fi evitată. Dar se pare că nu toată lumea îi ascultă cu atenție. Accentul se pune pe cuvântul *teoretic*.

Atmosfera și oceanele noastre pot absorbi doar o anumită cantitate de energie înainte ca schimbările climatice, accentuate de diversele bucle de feedback, să scape cu totul de sub control. Opinia comună a oamenilor de știință și a celor care fac politica de mediu este că, dacă temperatura medie globală va crește cu peste două grade Celsius (poate mai mult, dar, în egală măsură, poate ceva mai puțin), o să trecem de punctul în care orice intervenție devine inutilă. IPCC – the Intergovernmental Panel on Climate Change (Grupul interguvernamental de experți în evoluția climei) – ne informează că, pentru a limita creșterea la mai puțin de două grade, nu este suficient să inversăm tendința dominantă din ultimele trei decenii. Trebuie

să ne apropiem de un nivel net al emisiilor egal cu zero, la nivel global, în *următoarele* trei decenii.

Asta e o cerință greu de satisfăcut, ca să nu spunem mai mult. Ea implică, de asemenea, să avem încredere în calculele celor de la IPCC. Unele studii noi, prezentate luna trecută în *Scientific American*, demonstrează că, departe de a exagera pericolul schimbărilor climatice, climatologii i-au subestimat gravitatea și ritmul de evoluție. Pentru a estima creșterea temperaturii medii globale, savanții se bazează pe proiecții atmosferice complicate. Iau o mulțime de variabile și le rulează în niște supercomputere pentru a genera, să zicem, zece mii de simulări diferite pentru secolul viitor, cu scopul de a obține cea mai „bună" predicție asupra creșterii temperaturii. Când un om

de știință vorbește de o creștere de două grade Celsius, el doar enunță o cifră de care e foarte sigur: creșterea va fi de *cel puțin* două grade. În realitate, respectiva creștere ar putea fi mult mai mare.

Cum eu nu sunt om de știință, îmi fac propria proiecție. Rulez diverse scenarii în propriul creier, iau în calcul constrângerile impuse de psihologia umană și de realitatea politică, țin seama de sporirea necontenită a consumului global de energie (până acum, reducerile de carbon determinate de energia regenerabilă au fost mai mult decât contrabalansate de cererea consumatorilor) și număr scenariile în care acțiunea colectivă reușește să împiedice catastrofa. Scenariile respective, pe care le deduc din directivele celor care fac politica

de mediu și ale activiștilor, au în comun anumite condiții necesare.

Prima condiție este aceea ca absolut toate marile națiuni poluatoare să instituie măsuri de mediu draconice, să închidă o bună parte din infrastructura lor energetică și de transport și să își reorganizeze complet economia. Conform unui studiu recent apărut în *Nature*, emisiile de carbon provenite din infrastructura globală existentă, în cazul în care aceasta va fi utilizată pe parcursul perioadei sale normale de viață, vor depăși întreaga noastră „cotă" de emisii stabilită – gigatonele de carbon care vor putea fi eliberate pe viitor în atmosferă fără a depăși pragul catastrofei. (Această estimare nu include miile de proiecte energetice și de transport noi, care au fost deja planificate

sau sunt în construcție.) Pentru a nu depăși respectiva cotă, este necesară o intervenție de sus în jos nu doar *în* fiecare țară, ci *pe întregul teritoriu* al fiecărei țări. Nu ar folosi la nimic să transformi New Yorkul într-o utopie ecologică dacă texanii continuă să foreze după petrol și să conducă camionete.

De asemenea, acțiunile întreprinse de aceste țări trebuie să fie cele corecte. Este necesar să se cheltuiască sume masive din banii guvernelor, fără a-i risipi în vreun fel și fără a căptuși cu ele buzunarele cui nu trebuie. Aici e bine să ne amintim de gluma kafkiană cu directiva Uniunii Europene privind biocombustibilul, care a determinat accelerarea procesului de despădurire în Indonezia pentru a crea plantații

de palmieri pentru ulei, precum și subvenționarea producerii de etanol drept combustibil în Statele Unite, din care s-a dovedit că n-au avut de câștigat decât cultivatorii de porumb.

În fine, un număr copleșitor de oameni, inclusiv milioane de americani ce urăsc guvernul, trebuie să accepte fără crâcnire impozite mari și limitări drastice ale modului de viață cu care s-au obișnuit. Trebuie să accepte că schimbările climatice reprezintă o realitate și să aibă încredere în măsurile extreme adoptate pentru combaterea lor. Nu pot nega pur și simplu știrile care nu le plac, considerându-le false. Trebuie să lase la o parte naționalismul și resentimentele rasiale și de clasă. Trebuie să facă sacrificii pentru îndepărtatele națiuni

periclitate și pentru îndepărtatele generații viitoare. Trebuie să fie îngroziți permanent de verile tot mai fierbinți și de dezastrele naturale tot mai frecvente, nu să se obișnuiască pur și simplu cu ele. Trebuie să se gândească în fiecare zi nu la micul dejun, ci la moarte.

*

Fie că îmi spuneți pesimist sau umanist, eu nu cred că natura umană se va schimba fundamental în perioada imediat următoare. Pot rula prin proiecția mea zece mii de scenarii, dar în nici unul dintre ele nu văd cum s-ar putea atinge acel obiectiv de două grade.

Dacă e să judecăm după recentele sondaje de opinie, care arată că majoritatea americanilor (printre care și mulți republicani) sunt

pesimiști în privința viitorului planetei, și după succesul unei cărți cum este zguduitoarea *The Uninhabitable Earth* (*Pământul nelocuibil*) a lui David Wallace-Wells, apărută în 2019, nu sunt singurul care a ajuns la această concluzie. Însă difuzarea ei e întâmpinată în continuare cu reținere. Unii activiști de mediu susțin că, dacă o să recunoaștem public că problema nu se poate rezolva, o să-i descurajăm pe oameni să mai întreprindă orice fel de acțiune menită să îmbunătățească lucrurile. Mie mi se pare un calcul nu doar arogant, ci și ineficace, dacă ținem seama cât de puține progrese în această direcție putem prezenta până azi. Activiștii care fac așa ceva îmi amintesc de liderii religioși care se tem că, fără promisiunea mântuirii veșnice, oamenii n-o să se

mai străduiască să se poarte bine. Din câte am văzut, necredincioșii își iubesc aproapele la fel de mult precum credincioșii. Și mă întreb ce s-ar întâmpla dacă, în loc să negăm realitatea, ne-am spune nouă înșine adevărul.

În primul rând, chiar dacă nu mai putem spera să scăpăm de cele două grade de încălzire, există în continuare o puternică motivație practică și etică pentru reducerea emisiilor de carbon. Probabil că pe termen lung nu va conta cât de mult vom depăși limita celor două grade: odată ce am trecut de punctul din care intervențiile devin inutile, lumea va începe să se modifice de la sine. Numai că pe termen scurt jumătățile de măsură sunt mai bune decât lipsa oricărei măsuri. Dacă ne reducem emisiile la jumătate, efectele imediate ale încălzirii vor

fi întru câtva mai puțin dure și vom amâna întru câtva momentul când ea devine ireversibilă. Cel mai înfricoșător aspect al schimbărilor climatice este viteza cu care avansează, stabilirea unor noi recorduri de temperatură aproape în fiecare lună. Dacă acțiunea colectivă ar reduce numărul uraganelor devastatoare fie și cu unul singur, tot ar fi un țel ce merită urmărit.

De fapt, ar merita urmărit și dacă nu ar avea absolut nici un efect. Să nu fii capabil să economisești o resursă finită atunci când ai la dispoziție metode de economisire, să suplimentezi carbonul eliberat în atmosferă când știm foarte bine ce impact are carbonul asupra ei e pur și simplu greșit. Deși acțiunile unui singur individ nu au nici un efect

asupra climei, asta nu înseamnă că ele sunt lipsite de sens. Fiecare dintre noi trebuie să ia o decizie morală. Pe timpul Reformei protestante, când „sfârșitul vremurilor" era doar o idee, nu faptul oribil de concret din ziua de azi, exista o problemă doctrinară esențială: dacă trebuie să faci fapte bune pentru că astfel ajungi în rai sau trebuie să faci fapte bune pur și simplu pentru că sunt bune – fiindcă, în vreme ce raiul e o necunoscută, știi că lumea *de aici* ar fi mai bună dacă toată lumea ar face asemenea fapte. Pot să respect planeta și să îmi pese de oamenii cu care o împart fără să cred că asta mă va salva.

Mai mult decât atât, o falsă speranță de salvare poate face fără doar și poate rău. Dacă persiști în convingerea că putem

evita catastrofa, te angajezi să înfrunți o problemă uriașă și e necesar ca ea să devină prioritatea absolută a tuturor oamenilor și pentru totdeauna. În chip ciudat, unul dintre rezultate este un soi de automulțumire: când votezi candidați ecologiști, mergi cu bicicleta la muncă, eviți zborurile cu avionul, s-ar putea să simți că ai făcut tot ce puteai pentru singurul lucru care merită făcut. Pe de altă parte, dacă accepți realitatea faptului că în curând planeta se va supraîncălzi până la un punct ce va pune în pericol întreaga civilizație, ar trebui să faci mult mai multe.

Resursele noastre nu sunt nelimitate. Chiar dacă investim o bună parte din ele într-un pariu cu bătaie maximă, reducerea emisiilor de carbon în speranța

că astfel ne vom salva, ar fi o nechibzuință să le investim pe toate. Fiecare miliard de dolari cheltuit pe trenuri de mare viteză, despre care nu se știe sigur dacă sunt sau nu potrivite pentru America de Nord, e un miliard nealocat procesului de pregătire pentru dezastru, compensațiilor pentru țările afectate de inundații sau viitoarelor ajutoare umanitare. Fiecare megaproiect de energie regenerabilă ce distruge un ecosistem viu – programele de energie „verde" ce se derulează în prezent în parcurile naționale din Kenya, giganticele proiecte hidroelectrice din Brazilia, construirea unor centrale fotovoltaice în spații deschise, și nu în zonele locuite – erodează capacitatea de refacere a lumii naturale, care deja se luptă să supraviețuiască.

Sărăcirea solului și deșertificarea, utilizarea excesivă a pesticidelor, distrugerea rezervelor naturale de pește ale planetei – în cazul acestor probleme e nevoie tot de voința colectivă și, spre deosebire de problema carbonului, stă în puterea noastră să le rezolvăm. Ca bonus, multe acțiuni de conservare a mediului ce nu pretind tehnologie înaltă (reîmpăduririle, menținerea pajiștilor, reducerea consumului de carne) pot reduce amprenta de carbon la fel de eficient ca transformările industriale masive.

Războiul total împotriva schimbărilor climatice are sens doar atât timp cât poate fi câștigat. Odată ce acceptăm că l-am pierdut, celelalte tipuri de acțiune capătă o semnificație mai amplă. Un exemplu direct și relevant îl

constituie pregătirile pentru confruntarea cu incendiile, inundațiile și refugiații. Însă iminenta catastrofă sporește urgența aproape oricărei acțiuni de ameliorare a stării planetei. Pentru a se proteja în vremuri de haos, oamenii apelează mai degrabă la tribalism și la forța armelor, nu la domnia legii, iar cea mai bună cale de apărare împotriva unei asemenea distopii este menținerea unor democrații funcționale, a unor sisteme de legi funcționale, a unor comunități funcționale. Din această perspectivă, în prezent, orice mișcare de instaurare a unei societăți civile, a unei societăți mai drepte poate fi considerată o acțiune semnificativă împotriva schimbărilor climatice. Asigurarea unor alegeri corecte este o acțiune împotriva schimbărilor

climatice. Combaterea inegalității extreme în distribuția avuției este o acțiune împotriva schimbărilor climatice. Eradicarea mecanismelor de incitare la ură din rețelele sociale este o acțiune împotriva schimbărilor climatice. Instituirea unor politici imigraționiste, susținerea egalității de rasă și de gen, promovarea respectului față de legi și față de aplicarea lor, sprijinirea presei libere și independente, curățarea țării de arme de asalt – toate sunt acțiuni semnificative împotriva schimbărilor climatice. Pentru a supraviețui temperaturilor în creștere, fiecare sistem, fie că e vorba de universul natural sau de universul uman, va trebui să fie cât se poate de solid și de sănătos.

Și apoi mai intervine și problema speranței. Dacă speranța

voastră pentru viitor depinde de un scenariu nebunesc de optimist, ce-o să faceți peste zece ani, când scenariul o să devină nefuncțional chiar și în plan teoretic? O să renunțați cu totul la planetă? Eu aș recomanda, apelând la limbajul analiștilor financiari, un portofoliu mai echilibrat de speranțe, unele dintre ele pe termen mai lung, iar altele pe termen mai scurt. E foarte bine să lupți împotriva limitărilor naturii umane, sperând să diminuezi răul extrem din viitor, dar e la fel de important să lupți la o scară mai redusă, să porți mai multe bătălii locale, în care ai speranțe mai realiste de victorie. Da, să continui să faci ceea ce e bine pentru planetă, dar în același timp să încerci să salvezi ceva *anume*, ceva de care ești atașat – o comunitate, o instituție, un loc

sălbatic, o specie periclitată –, și să te simți îmbărbătat de micile tale reușite. Orice bine pe care îl faci acum are șanse să devină o barieră împotriva unui viitor mai fierbinte, dar cu adevărat semnificativ este binele făcut azi. Câtă vreme ai ceva de care ești atașat, ai pentru ce să speri.

În Santa Cruz, unde locuiesc eu, există o organizație numită Homeless Garden Project. O fermă micuță din capătul de vest al orașului oferă locuri de muncă, instruire, sprijin și sentimentul de apartenență comunitară a populației de oameni fără adăpost din oraș. Nu le poate „rezolva" acestor oameni problema lipsei unei locuințe, dar schimbă vieți, una câte una, de aproape treizeci de ani. Întreținându-se parțial din vânzarea legumelor și fructelor

organice, cei de acolo contribuie într-un sens mai larg la revoluționarea modului în care judecăm oamenii aflați la strâmtoare, pământul de care depindem și lumea naturală din jurul nostru. În timpul verii, ca membru al programului lor de agricultură susținută de comunitate (CSA – Community-Supported Agriculture), mă bucur de varza creață și căpșunele livrate de ei, iar toamna, pentru că solul e viu și necontaminat, mici păsări migratoare își găsesc cele necesare traiului pe ogoarele lor arate.

S-ar putea ca, mai devreme decât i-ar plăcea să creadă oricăruia dintre noi, să vină timpul când sistemele de agricultură intensivă și de comerț internațional să se prăbușească, iar numărul oamenilor fără adăpost

să îl depășească pe al celor care au unde locui. În acel moment, agricultura locală tradițională și comunitățile puternice nu vor mai fi doar niște termeni din jargonul liberal. Bunăvoința față de vecini și respectul pentru pământ – cultivarea unui sol sănătos, administrarea înțeleaptă a resurselor de apă, grija față de agenții polenizatori – vor fi esențiale într-o perioadă de criză și în societatea care îi va supraviețui, oricare va fi ea. Un proiect ca Homeless Garden îmi dă speranța că viitorul, deși va fi cu certitudine mai rău decât prezentul, în anumite privințe s-ar putea dovedi și mai bun. Dar, înainte de orice, îmi dă speranță pentru ziua de azi.

Jocul s-a terminat. Petro-consumerismul a câștigat

Interviu realizat
de Wieland Freund

Graficul „crosă de hochei" al încălzirii globale are deja douăzeci de ani, Limitele creșterii, *celebrul raport al Clubului de la Roma, patruzeci și șapte, iar cartea lui Rachel Carson* Silent Spring *(*Primăvara mută*) chiar cincizeci și șapte. Criza mediului înconjurător ar fi putut fi subiectul nostru dominant de decenii, dar – cel puțin în Europa – abia acum a ajuns să fie considerat astfel. De ce?*

O idee pe care tot insist să o subliniez este că „ecologismul"

presupune mai multe lucruri – că există multe moduri diferite de a fi ecologist. Combaterea schimbărilor climatice este cu siguranță unul dintre aceste moduri. Dar faptul că în Europa clima este acum un subiect dominant nu înseamnă că Europa a devenit subit responsabilă față de mediu. Țările europene continuă să provoace dezastre în lumea naturală – printr-o politică agricolă sterilizantă, prin distrugerea resurselor piscicole, prin gestionarea deficitară a pădurilor, prin niveluri extrem de nesustenabile ale vânătorii legale și ilegale și, da, prin impunerea parcurilor eoliene și a biomotorinei și alte programe energetice „virtuoase" – și se pare că foarte puțini oameni vorbesc despre vreunul dintre aceste lucruri. Pentru mine, noua

preocupare bruscă pentru climă sugerează că majorității europenilor le pasă de planetă doar dacă sunt amenințați personal. Și, desigur, nu doar europenilor. Majoritatea americanilor sunt la fel.

„Ca specie, se spune", așa scrii tu, „că noi, oamenii, am fi programați să nu gândim privind spre viitor". Este Homo sapiens *prea prost pentru a face față crizei climatice?*

Ei bine, mă amuzam de cuvântul *programați*, concept care își are originea în sociobiologie și prevalează într-o epocă în care computerele sunt metafora preferată pentru descrierea creierului uman. Însă întrebarea ta îmi amintește ce spunea marele Karl Kraus: „Am fost suficient

de deștepți ca să construim mașinile, dar prea proști să le facem să ne slujească". Criza climatică nu ține de inteligență – orice copil de clasa a opta poate să înțeleagă ce efect au emisiile de carbon asupra atmosferei. Ceea ce face criza atât de descurajantă este faptul că poate fi înțeleasă în diferite feluri: ca un eșec al guvernanței mondiale, ca un eșec în stabilirea corectă a prețurilor emisiilor de carbon, ca o întrecere între națiuni bogate și națiuni sărace, ca o uriașă dilemă a acțiunii colective, ca un puzzle etic (cum să fie evaluată cu exactitate măsura în care vor fi afectate generațiile viitoare) și așa mai departe. Criza climatică ar fi fost dificil de depășit și dacă ar fi constat doar în una dintre aceste probleme. Dar, atunci comasezi cinci probleme dificile, așa cum

fac schimbările climatice, te confrunți cu o problemă pe care nici o cantitate de inteligență nu o poate rezolva. Karl Kraus nu disprețuia creierul uman. El sublinia decalajul tot mai mare dintre progresul tehnologic și progresul moral. Căci este treaba literaturii să ne amintească faptul că natura umană, dacă progresează, o face foarte lent.

Tocmai ți-a apărut o nouă colecție de eseuri, care conține și textul violent contestat „Salvează ceea ce iubești". Din cauza acestui eseu ai fost acuzat că ai nega schimbările climatice și, între altele, ți s-a spus chiar „creier de vrabie". Ce delict comiseseși?

Tocmai am comis din nou aceeași crimă în răspunsul precedent, utilizând condiționalul

perfect: schimbările climatice *ar fi fost* o problemă dificil de rezolvat. Cu alte cuvinte, n-am reușit s-o rezolvăm și cu asta am încheiat povestea. Această opinie nu a fost primită prea bine de numeroasele entități care au un interes în a pretinde că această catastrofă poate fi încă evitată. Printre acestea se numără Partidul Democrat și principalul establishment climatic din Statele Unite. Aproape în fiecare zi, în *The New York Times*, vocea Americii liberale, câte un politician sau activist progresist lansează un nou apel la „a lua în serios" schimbările climatice și „a salva planeta". Dar adevărul este că momentul când trebuia să începem să luăm asta în serios a fost acum treizeci de ani. Am pierdut trenul! Dar a admite public

acest lucru ar fi un dezastru din punct de vedere politic. Pentru că Partidul Republican pretinde că problema climatică nu există, democrații trebuie să pretindă în continuare că o putem rezolva – altfel disputa este pur academică. Crima mea contra ortodoxiei liberale a fost că nu am acceptat și eu această prefăcătorie.

Dacă nu mă înșel, tu ai subliniat în primul rând faptul că – din păcate, chiar și fără o schimbare climatică – multe specii dispar din cauza omului. Măcar de când a fost publicat raportul ONU privind extincția speciilor, ar trebui să fie clar că ai avut dreptate. Unde este problema? Nu este evident că această criză severă a mediului în care trăim are nu una, ci mai multe fațete?

Ar trebui să fie evident. Dar am să te invit, dacă ai timp, să citești declarațiile actualilor candidați democrați la președinția Statelor Unite și să vezi câte referiri la extincții găsești. Observă, de asemenea, în orice reflectare în presă a crizei extincției, cum apar imediat cuvintele „schimbări climatice". Tensiunea politică legată de climă este atât de mare, încât orice altă discuție despre lumea naturală este scurtcircuitată instantaneu. Ceea ce mă înfurie este că, spre deosebire de schimbările climatice, multe dintre amenințările la adresa biodiversității la nivel mondial pot fi reduse semnificativ. Discursul public este dominat de o singură problemă, clima, care nu are nici o soluție (în cel mai bun caz, poate fi oarecum diminuată), în

timp ce există probleme legate de mediu la fel de acute ce chiar ar putea fi rezolvate.

Despre subiectul schimbărilor climatice există de fapt în carte câteva fraze dure, deziluzionate. Iată una dintre ele: „Lumea noastră tinde să se schimbe enorm, imprevizibil și, în cea mai mare parte, în rău. Nu sper nici un pic că putem împiedica această schimbare". Acordul de la Paris, ținta de două grade, Fridays for Future și prețul pentru emisiile de CO_2 – toate prea târziu?*

Da, prea târziu. IPCC – care s-a făcut în orice caz vinovat, în trecut, de interpretarea unor date

---

* Jonathan Frazen, *Sfârșitul sfârșitului lumii*, traducere de Daniela Rogobete, ed.cit., p. 31 (n.tr.).

științifice pentru a face predicții mai acceptabile din punct de vedere politic – sugerează că este încă posibil să împiedicăm temperaturile medii globale să crească cu mai mult de 1,5 grade. Dar pentru a avea măcar o șansă de a atinge această cifră, fiecare țară din lume ar trebui să-și refacă în întregime infrastructura și economia în următorii zece ani. Poate că Suedia va deveni până în 2030 un nonemițător net de CO_2. Dar francezii se revoltă din cauza unei taxe minore pe benzină, unii din America lui Trump sunt îndrăgostiți de camionetele lor, ca să nu mai vorbim despre China, India și Africa, unde în fiecare zi intră în funcțiune câte o nouă și uriașă centrală pe cărbune. Pentru mine, ideea că cineva își poate închipui că lumea va renunța de

bunăvoie la călătoriile cu avionul și la televizoarele cu ecran mare este o ilustrare a comediei negre a schimbărilor climatice. Jocul s-a terminat. Petro-consumerismul a câștigat.

Nu te îngrijorează faptul că s-ar putea, cu argumentele tale, să le faci jocul tocmai acelor sceptici față de schimbările climatice care vor să păstreze totul așa cum este?

Oamenii care nu îi ascultă pe climatologi sunt cei mai josnici dintre josnici. Nu cred că au nevoie de ajutorul meu ca să fie vicioși și urâți. Pe mine mă interesează mai mult tabăra „virtuoasă" a dezbaterii – susținătorii așa-numitului Green New Deal, ai mișcării Fridays for Future.

Pe ei îi consider mai onești și vreau să-și lărgească definiția ecologismului astfel încât să includă și ceea ce facem noi celorlalte specii de pe planetă; să vorbească ceva mai puțin despre climă și un pic mai mult despre probleme care ar putea fi rezolvate. Până acum, doar mișcarea Extinction Rebellion a fost dispusă să facă asta.

Preventiv, să mai precizăm o dată: tu consideri reducerea emisiilor de CO_2 absolut necesară. Despre lupta împotriva încălzirii planetei scrii: „Fiecare jumătate de grad contează". Dar în același timp te simți amăgit și înșelat. De ce?*

---

* *Ibidem*, p. 24 (n.tr.).

Imaginează-ți că un prieten al meu fumează două pachete de țigări pe zi. Aș putea să-i spun: „Omule, trebuie să te lași de fumat, ai să faci cancer sau emfizem. Dacă mai fumezi, asta o să-ți scurteze viața cu ani buni". Îmi iubesc prietenul și vreau să trăiască cât de mult cu putință. Dar imaginează-ți și pe unul care-i spune: „Dacă te lași de fumat, n-ai să mai mori niciodată!". Este aproape sigur acum că viitoarele schimbări climatice vor fi catastrofice. Nu este chiar atât de sigur ca faptul că toți vom muri, dar mult nu mai are până să ajungă acolo. (Interesantă vreme aveți acum în Europa.) Firește, vrem să întârziem și să atenuăm catastrofa cât mai mult cu putință. Exercițiul etic al reducerii amprentei noastre de

carbon este important; este un lucru care ne face să ne simțim bine. Dar nu e *singurul* lucru care merită să fie făcut, pentru că el nu va evita catastrofa mai mult decât putem noi să evităm propria moarte. O viață mai echilibrată ar consta în niște mari bătălii disperate și alte bătălii mai mici care pot fi câștigate mulțumitor.

Dar nu este adevărat că numeroși climatologi ne asigură că această criză climatică poate fi încă depășită? De ce nu le acorzi nici un pic de încredere?

Fii atent la detalii: dacă respectivul climatolog nu este nici lobbyist, nici activist – cu alte cuvinte, dacă este onest –, atunci va specifica faptul că, *teoretic*, este posibil să se evite scenariile

cele mai pesimiste. Iar apoi uită-te la lista țărilor care au decis să-și lase cărbunele în pământ. Nu e nici o țară pe lista asta.

În fond, o politică climatică ce își merită numele nici nu a demarat măcar la scară mondială. De unde va veni presiunea? Din stradă? De sus?

În lumea fantezistă a politicii de stânga ecologiste – o lume binară formată din minunata masă a oamenilor altruiști și malefica industrie a extracției de cărbune care o ține în jugul ei de fier – presiunea va veni din stradă: în mod firesc, niște oameni mărinimoși se vor revolta și vor prelua puterea, pentru binele nepoților lor. Într-o lume mai puțin fantezistă, în care oamenii nu sunt

chiar atât de firesc clarvăzători și altruiști, singura speranță de a atinge cifra de emisii a IPCC este transformarea radicală a aproape fiecărui aspect al vieții de zi cu zi. Ceea ce ar fi, în termeni moderați, devastator din punct de vedere social. În America, rezultatul ar putea fi literalmente un război civil.

Pentru o politică climatică mai consecventă, ies astăzi în stradă în special tinerii. Ne așteaptă oare un conflict violent între generații?

O, fără îndoială. Cred că începem să vedem, în cadrul democrațiilor occidentale, o reiterare a conflictului dintre națiunile bogate cu emisii de carbon și națiunile mai mici, mai sărace, care vor fi inundate prin creșterea nivelului mării. Un american bogat în vârstă

de șaptezeci de ani a contribuit deja la deteriorarea atmosferei și nu trebuie să mai simtă pe pielea lui rezultatele. Cei care vor trebui să le simtă sunt mai tineri sau sunt departe și au tot dreptul să fie supărați din cauza asta. Dar – și, din nou, punctul de vedere literar – asta nu înseamnă că ei nu s-ar fi comportat exact ca americanul de șaptezeci de ani, dacă ar fi fost în locul lui. Nemulțumirea lor este legitimă, dar ea nu reflectă o superioritate morală înnăscută.

Poate omenirea, în general, să renunțe?

Oamenii sunt mai predispuși să dea dovadă de reținere dacă văd că toți ceilalți fac la fel. Dar este atât de tentant să trișezi!

Dacă încălzirea cu mai mult de două grade este o concluzie deja trasă, cum vom proceda atunci cu victimele sale? Vom vorbi despre despăgubiri?

Eu sunt ferm în favoarea despăgubirilor, dar îmi pot permite să fiu. Despăgubirile sunt mai greu de vândut politic clasei mijlocii și clasei muncitoare din țările occidentale. Chiar cred că, atunci când Bangladesh sau Insulele Seychelles vor fi inundate, va exista un val de compasiune și sprijin la nivel mondial; lumea reacționează la imaginile suferinței unora aflați departe. Problema mult, mult mai descurajatoare o constituie miliardele de oameni care trăiesc acum la limita subzistenței în regiuni predispuse la secetă permanentă

și temperaturi extrem de ridicate. Fluxul de imigranți din viitor va face ca recenta criză a refugiaților din Europa să pară floare la ureche. Mă tem că rezultatul va fi dezastruos.

Ai anexat controversatului tău eseu „Salvează ceea ce iubești" un fel de coda, care deschide acum noul volum. Iar în acest text arăți o oarecare căință – nu de fond, ci doar de ton. Că ar fi trebuit, adică, să te gândești mai mult la acei oameni care au mai multă nevoie de speranță în viață decât tine. Cum le dai curaj, după ce le-ai prezis un viitor fierbinte și dezastruos?

Ai putea la fel de bine să mă întrebi cum mă trezesc dimineața, știind că voi muri curând. Dar

aceasta este o paralelă imperfectă, pentru că perspectiva unui viitor fierbinte, anarhic, marcat de extincții nu este la fel de teribilă pentru mine ca perspectiva morții. Vremea haotică și creșterea nivelului mării nu sunt probabil o amenințare existențială pentru specia umană. Amenințările cu adevărat grave sunt cauzate de aplicarea deliberată a tehnologiei – arme nucleare, ADN recombinant și, în cazul în care crezi în ea, singularitatea tehnologică. Situația planetei mă întristează, dar tot mă dau jos din pat dimineața și încerc să trăiesc bine. Merg la muncă, prețuiesc viața și fac cât pot pentru oamenii, locurile și animalele de care îmi pasă. Conștientizarea faptului că nimic nu durează veșnic face acest lucru mai important, nu mai puțin important.

Oare s-ar putea ca nouă să ne fie mai greu să facem față unor probleme insolubile decât strămoșilor noștri? Și, dacă da, de ce? Și ce putem învăța din asta?

Întrebarea ta îmi amintește de Steven Pinker și Guido Mingels, ale căror cărți recente pledează pentru ideea că condiția umană s-a îmbunătățit mult în ultimii cincizeci de ani – la nivel global, suntem mai în siguranță, mai sănătoși, mai puțin înfometați, mai prosperi, mai puțin violenți decât oricând. Eu unul cred că Pinker și Mingels greșesc neluând în considerare costul catastrofal al succesului nostru pentru alte specii, iar optimismul lor în privința viitorului este iritant pentru oricine citește literatură tragică. (După cum spune și principiul

financiar: „Performanțele anterioare nu garantează rezultatele viitoare".) Dar cărțile lor ne amintesc că, în cea mai mare parte a istoriei speciei noastre, *multe* probleme au fost insurmontabile – bolile, culturile compromise, războiul etc. – și că abia recent unele dintre aceste probleme s-au mai redus (deocamdată). Cu alte cuvinte, momentul în care ne aflăm în istorie este o anomalie extremă. Problemele insolubile constituie condiția umană fundamentală. Acesta este și motivul pentru care anticipez că în scurt timp va exista un boom în literatură.

Cuprins

Cuvânt înainte
5

Ce-ar fi să nu ne
mai prefacem?
19

Jocul s-a terminat.
Petro-consumerismul a câștigat
(interviu realizat de Wieland Freund)
47

eseuri & confesiuni

POLIROM

„Dacă îţi pasă de planetă şi de oamenii şi animalele care trăiesc pe ea, există două moduri în care poţi judeca problema: să speri în continuare că de fapt catastrofa poate fi împiedicată şi să te simţi din ce în ce mai frustrat sau mai înfuriat de pasivitatea oamenilor; sau să accepţi că dezastrul e inevitabil şi să începi să te gândeşti la ce mai poţi spera.

Dacă speranţa voastră pentru viitor depinde de un scenariu nebunesc de optimist, ce-o să faceţi peste zece ani, când scenariul o să devină nefuncţional chiar şi în plan teoretic? O să renunţaţi cu totul la planetă? Eu aş recomanda, apelând la limbajul analiştilor financiari, un portofoliu mai echilibrat de speranţe, unele dintre ele pe termen mai lung, iar altele pe termen mai scurt. E foarte bine să lupţi împotriva limitărilor naturii umane, sperând să diminuezi răul extrem din viitor, dar e la fel de important să lupţi la o scară mai redusă, să porţi mai multe bătălii locale, în care ai speranţe mai realiste de victorie."

Jonathan Franzen

EDITURA POLIROM

ISBN 978-973-46-8250-8

www.polirom.ro

Carte publicată şi în ediţie digitală

© SaveJungle/Shutterstock.com